

Доценко Л. В.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
професійної освіти Національного авіаційного університету,
м. Київ, Україна

Каряка І. В.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
професійної освіти Національного авіаційного університету,
м. Київ, Україна

Уманець А. О.

магістрантка кафедри педагогіки та психології професійної освіти
Національного авіаційного університету,
м. Київ, Україна

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Анотація. У даній статті представлений аналіз теоретичних підходів вивчення проблеми комунікативної компетентності в структурі професійної свідомості майбутніх психологів. Виокремлено та охарактеризовано основні структурні компоненти комунікативної компетентності студентів психологів (мотиваційний, когнітивний та поведінковий).

**Dotsenko L.V., Kariaka I.V., Umanets A.O. COMMUNICATIVE
COMPETENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL AWARENESS OF
FUTURE PSYCHOLOGISTS**

Abstract. This article presents an analysis of theoretical approaches to the study of the problem of communicative competence in the structure of professional consciousness of future psychologists. The basic structural components of the communicative competence of psychology students (motivational, cognitive and behavioral) are distinguished and characterized.

Динамічні зміни суспільства, стрімкий розвиток життя сучасної людини та нестандартні умови формування особистості ставлять перед нею все нові і нові завдання, вирішення яких потребує застосування ефективних технік взаємодії у

всіх сферах її життєдіяльності. Особливо це стосується майбутніх психологів, основним інструментом діяльності яких є спілкування, що має відповідати ряду основних вимог. Саме тому, проблема вивчення розвитку комунікативної компетентності як складової професійної свідомості у студентів-психологів постає нагальною проблемою в психології сьогодення.

Вивчення означеного компоненту професійної свідомості майбутніх психологів здійснюється у багатьох сферах наукових знань. Так, з точки зору соціологічних поглядів, комунікативна компетентність розглядається як похідна від характеристик співрозмовників та засобів спілкування. В даному напрямку означений феномен досліджується з точки зору психологічних особливостей прийому інформації (Якобсон, 1985). В галузі антропології, ефективність у спілкуванні тлумачиться з точки зору особливостей певного соціального середовища, основний напрям досліджень, відповідно до даного підходу базується на вивченні міжкультурного складу комунікації (Hall, 1959). Стосовно лінгвістичного підходу, комунікативна компетентність розглядається з точки зору мовного акту як процесу комунікації (Почепцов, 1999). Найглибинніше та найрізноманітніше вивчення проблем спілкування та комунікативної компетентності відбувається в психології, зокрема такими її галузями як: загальна психологія, соціальна психологія, психологія спілкування, психологія міжкультурних комунікацій, психологія конфлікту.

На сьогоднішній день існують численні погляди на поняття комунікативної компетентності у представників психологічної науки, де означений феномен людської діяльності розглядається як: сукупність якостей, що необхідні для ефективного спілкування (Дж. Морено, Е. Берн, К. Роджерс); здатність встановлювати та підтримувати ефективні контакти зі співрозмовниками (О. О. Бодальов); сукупність комунікативних здібностей, знань, вмінь та навичок (Е. В. Сидоренко; І. В. Макаровська); характеристика особистості, що проявляється і її поведінці та діяльності (В. І. Тесленко, С. В. Латинцев); гнучкість особистості, що визначається наявністю комунікативних стратегій та установок (О. І. Муравйова); система внутрішніх ресурсів особистості

(Е. В. Руденський; О. В. Боровець). В свою чергу, професійна комунікативна компетентність майбутніх психологів розглядається у працях З. С. Смелкової (Смелкова, 1997) визначається як: вміння спілкуватися в колективі; наявність навичок створення та інтерпретації професійно важливих речень; наявність знань щодо специфіки спілкування у певній сфері, зокрема психології, а також дотримання відповідних норм поведінки.

Віковими межами формування та розвитку даного явища виступає період студентської молоді, що охоплює періоди юності та ранньої дорослості. Це пояснюється тим, що саме цей період є сензитивними не лише для розвитку спілкування, а й для розвитку особистості, пізнання свого внутрішнього світу, світогляду, формування самосвідомості, а також початку професійного зростання. Окрім цього, особистість студента в цей період, головним чином, формується в умовах вищого навчального закладу, засвоює зразки поведінки різних соціальних груп, співвідносить свою поведінку з їх нормами та цінностями.

Саме тому комунікативна компетентність майбутнього фахівця, під час навчання в університеті, формується у двох напрямках: формальному та неформальному. Формальний напрямок передбачає формування якостей, що є важливими під час спілкування, у рамках педагогічного процесу, тобто надбання певних комунікативних навичок під час виконання завдань, участі у групових формах роботи, дискусіях, публічних виступах, тощо. Неформальний вектор – полягає у розвитку основних аспектів комунікативної компетентності під час спілкування з однолітками.

Розвиток комунікативної компетентності студентів-психологів у межах вищого навчального закладу, має свої особливості. Це пов'язано з тим, що комунікативна компетентність є однією з найважливіших складових професії майбутніх спеціалістів. До основних комунікативних навичок та характеристик, якими має володіти майбутній психолог належать: наявність мотивації та потреб в спілкуванні; цілеспрямованість спілкування; товариськість; швидкість встановлення контакту; гнучкість; продуктивність комунікативного процесу;

наявність досвіду, навичок та вміння комунікації; сформованість психічних процесів та властивостей; рефлексивність.

З огляду на вищезазначене, можна виділити прояв даних елементів й у структурі комунікативної компетентності майбутніх психологів:

- мотиваційний компонент - виявляється в бажанні студента-психолога вступити в контакт зі співрозмовником та розумінні необхідності встановлення комунікативних зв'язків з іншими людьми, як основи майбутньої діяльності. Даний компонент, у людини, регулюється великою кількістю потреб: пізнання, престижу, домінування, турботи та допомоги. У майбутніх психологів, як правило, найбільш значущими виступають мотиви пізнання та допомоги, що обумовлюються ціннісно-смысловими установками особистості студента. Відтак, можна сказати, що зазначена складова комунікативної компетентності майбутніх фахівців є надзвичайно важливим аспектом, що сприяє професійному становленню;

- когнітивний компонент - включає в себе наявність знань та умінь щодо особливостей вербального і невербального спілкування, їх структури, технік та функцій. Також полягає у наявності високого рівня ерудованості, знань щодо правил риторики та полеміки. Є одним з основних аспектів, що мають великий вплив на діяльність майбутніх психологів, формується та розвивається під впливом вивчення циклу дисциплін, що пропонуються у вищих навчальних закладах;

- поведінковий компонент - визначається як здатність застосовувати навички правильної поведінки під час спілкування відповідно до певної ситуації, особливо конфліктної, освоєння нових соціальних ролей. У психологів, виявляється в здатності підлаштовувати свою поведінку відповідно до психологічних особливостей клієнта, вмінні правильно вибудовувати свою поведінку під час виникнення розбіжностей у розмові з клієнтом. Питома вага прояву зазначеного компонента детермінується за рахунок емоційно-вольових процесів майбутніх психологів, оскільки здатність фіксувати власні емоції та керувати ними під час комунікативної діяльності є показником професійної

придатності фахівця даної галузі. Схематичне зображення структури комунікативної компетентності студентів психологів подано на рисунку 1.

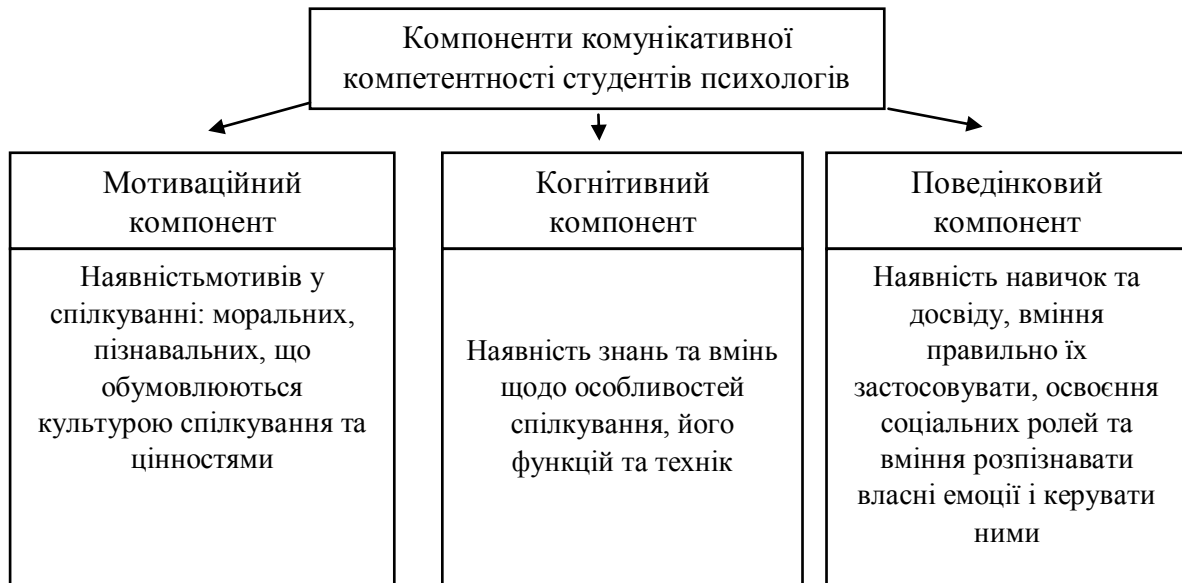

Рис.1. Структурні компоненти комунікативної компетентності студентів психологів

Вищенаведена структура комунікативної компетентності, на наш погляд, найбільш повно розкриває суть даного явища в формуванні професійної свідомості майбутнього психолога, адже охоплює всі його сторони: мотиви, знання, вміння, навички, досвід, цінності, смисли, емоції та вольове регулювання.

Література

Почепцов Г.Г. Теорія комунікації– К.: Видавничий центр “Київський університет”, 1999. – 308 с.

Смелкова З. С. Деловой человек: культура речевого общения : пособие и слов.-справ. - Москва : КУБК-а, 1997. - 189 с.

Якобсон Р. О. Избранные труды: пер. с англ., нем, франц. – М.: Прогресс, 1985. – 455 с.

Hall E. T. The Silent Language/ E. T. Hall. – New York: Doubleday, 1959.